

A POLGÁRMESTEREK ÉS JEGYZŐK KÖZÉPOSZTÁLYI ÉLETSTÍLUSAI

(Összegzés)

UTASI ÁGNES¹

Abstract

Az önkormányzati vezetők körében végzett országos kutatásunk két hivatásrend életvitelét és életstílusait vizsgálta (2017). Kerestük a polgármesterek és jegyzők életfeltételi keretein belül alakuló *tevékenységeket és aktivitásokat, s ezek preferenciák szerint strukturálódó egységeit, vagyis életstílusait.*

Middle class lifestyles of Mayors and Heads of Mayors Offices

(Summary)

Our national research among leaders of local governments examined the lifestyles and way of life of two professions (2017). We were looking for activities and actions within the framework of the Mayors and Heads of Mayors Offices living conditions and their structured units, ie. their lifestyles.

Bevezetés

A polgármesterek és jegyzők státuszidentitásuk szerint a makro-társadalom középosztályi rétegeibe tartozónak tekintették önmagukat, s mi is a társadalmi közép valamelyik rétegébe tartozónak valószínűsítettük őket. A középosztályi életvitelhez elengedhetetlen alapfeltételnek tekintjük *az adott társadalom átlagára jellemzőnél magasabb műveltséget, anyagi jólétet, anyagi biztonságot, függetlenség- és autonómia-érzést, valamint az ezen jellemzők nyomán alakulható közéletiséget.* Az önkormányzati vezetőket a szakirodalom szerint a bürokratikus és helyi hatalmi feladatokat ellátó új-középosztályi rétegnek feltételezzük, akik nem gazdagok, de elégséges javaik biztosíthatják számukra a középosztályi funkciók ellátását (ARISZTOTELÉSZ, 1984, MILLS, C. W. 1951, WRIGHT, E. O. 1985, BOLTANSKI, J. 1987, UTASI Á., 1998)²

A vizsgálatot online önkitöltéses kérdőívvel végeztük. A kormányhivatal címjegyzékéből az önkormányzati vezetők nyilvánosan elérhető teljes e-mailes jegyzékét felhasználva küldtünk kérdőívet (N=4474 fő). A visszaérkezett és kitöltött kérdőívek számát a kutatás céljára alkalmasnak ítéltük (N=590, ennek 62,7%-a polgármester, 37,3%-a jegyző). A kitöltési ráta a településtípusok szerinti súlyozást követően a teljes címjegyzék 13%-a lett³. Jól tudjuk, hogy a kérdőíves felvétel kérdéseire adott válaszok csakis szubjektívek lehetnek. A válaszokat vizsgálatunk céljára alkalmasnak ítéelve úgy gondoltuk, hogy az így kapott információk segítségével hiteles képet adhatunk az önkormányzati vezetők két hivatásrendjének életviteléről és életstílusairól. Feltételezésünk szerint a válaszadók között hasonló arányban találhatók

BOLTANSKI, J. (1987): *The Making of a Class. Cadres in French Society.* Cambridge University Press

UTASI Á. (1998): *Middle Class Theories.* In: Nikolai TILKIDIJEV (ed.): *The Middle Classes as a Precondition of a Sustainable Society.* Sofia, LIK Publishing House AMCD

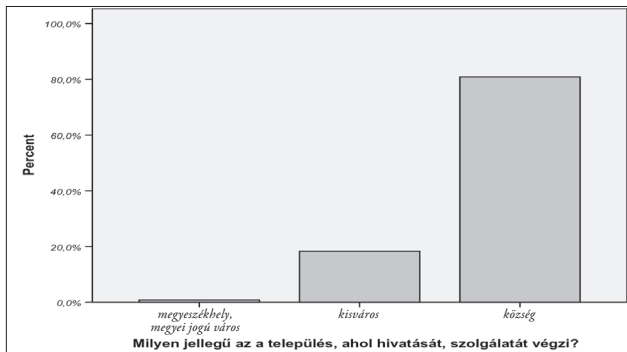
³ Az adatbázis településtípusok szerinti reprezentativitását súlyozással biztosítottuk. Köszönjük a minta azon tagjainak, polgármestereknek és jegyzőknek munkáját, akik időt szántak a kiküldött linkek, kérdőívek kitöltésére.

¹ MTA doktora (2005), a Szegedi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Társadalomtudományi Intézet Szociológia Tanszék habilitált egyetemi tanára.

² ARISZTOTELÉSZ (1984): *Politika,* Budapest, Gondolat, MILLS, C. W.(1951): *White Collar: The American Middle Classes.* New York, Oxford, University Press

WRIGHT, E. O. (1985): *Classes.* New York, VERSO

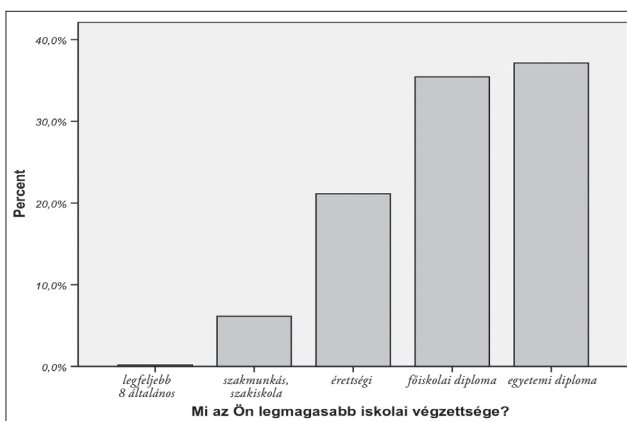
hivatástudattal élők, mint bármely más hivatásrendi közösségben. A kérdésekre adott válaszok között pedig hasonló arányban tételeztünk igaz, részben igaz és hamis válaszokat, csakúgy, mint a kérdezőbiztosok segítségével készült empirikus kutatások többségében.

1. ábra

A minta megoszlása a válaszadók szolgálatának településtípusa szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés

2. ábra

A minta megoszlása az iskolai végzettség fokozatai szerint (%)

Forrás: saját szerkesztés

A helyi vezetők nem kényszerrel, hanem önálló elhatározással, szabad választással kerültek pozíciójukba, hivatásukat relatív autonómiával végzik. Lehetőségük, szabadságuk van/lenne változtatni körülményeiken, hiszen a társadalom átlagához képest kedvezőbb iskolázottságuk-műveltségük, kedvezőbb vagyoni erejük, kapcsolati tőkéjük. Kulturális és társadalmi-kapcsolati tőkéjük birtokában valószínűleg piacképesek lennének más munkaterületen is. A munkahely-változtatást, jelenlegi pozíciójuk elhagyását azonban önként többnyire nem tervezik, részben, mert szeretik munkájukat, másrészt ragaszkodnak hatalmi pozíciójukhoz.

Annak ellenére teszik ezt, hogy a helyi hatalom képviselőit ritkán övezi osztatlan tisztelet, megbecsülés. Ennek alapvető oka az, hogy a közösségek tagjainak, csoportjainak differenciált értékei és érdekei szükségképpen megosztják a települések lakosságát *ellenségekre, riválisokra és elismerést nyújtó támogatókra*. Jól jelzi a helyi közösség tagjainak vezetőkhez fűző ambivalens kapcsolatát, megosztottságát, hogy a mintába került önkormányzati vezetők közül minden harmadikat valaha már megfenyegették. A polgármesterek kétharmada, a

jegyzők kicsit több mint harmada már többször is kapott fenyegetést.

A támogatók és a nyilvánvalóan létező ellenségek és/vagy riválisok mellett is az önkormányzati vezetők ragaszkodnak tisztségükhöz, hivatásukhoz: túlnyomó többségük preferált *közösségi identitása szerint a hivatás közösségét tekinti életvitelében a legfontosabb közösségnek*.

A kutatás elsősorban azt kívánta feltárni, hogy kik töltik be az önkormányzatok vezetői pozícióit? Hogyan nevelkedtek? Milyen státuszúnak, presztízsunak érzik önmagukat? Hogyan élnek? Jelenlegi életvitelükkel, tevékenységeikkel, aktivitásaikkal, preferenciáikkal képesek-e pozitív életvitel-mintát nyújtani és segítséget adni településük lakossága és rászorulóinak számára? A népesség átlagához képest vajon valóban nagyobb anyagi biztonság, magasabb műveltség, nagyobb autonómia-érzés és véleménynyilvánítási szabadság jellemzi-e a vizsgált két hivatásréteget? Ha igen, akkor ezek birtokában képesek-e a középosztályi rétegektől elvárt életvitelre, életstílusok követésére? *Az átlagosnál kedvezőbb anyagi biztonságuk, anyagi jólétük, autonómiájuk, műveltségük birtokában alkalmasak-e a vezető pozícióra, a helyi hatalom feladatának betöltésére?*

Subjektív státusz, presztízs, anyagi jólét és középosztályi tudat

A szubjektív státuszidentitást jelző hatfokú hierarchikus skálán a helyi vezetők önmagukat – néhány százalék kivételével – a három középréteg valamelyikébe tartozónak tekintették, vagyis *szubjektív besorolással alsó-középosztályinak, középosztályinak vagy felső-középosztályinak* minősítették.

Relatív kedvezőnek érzik az őket körülvevő társadalmi környezet által hivatásukhoz kötődő megbecsülés, presztízs értékét is. A presztízs-hierarchiát mérő hétfokú skálán saját hivatásukat a többi diplomás hivatáshoz hasonló szintre tartozónak, magasnak érzik. A kérdőív kilenc diplomás hivatást értékelte egyenként a minta tagjaival. A felsorolt kilenc hivatás között szerepeltették a mintába tartozó helyi vezetők két hivatásrendjét is. Az összehasonlításként felsorolt többi hivatásréteget a polgármesterek és jegyzők saját hivatás-presztízsiükhöz képest kétségtelenül kissé magasabb pont-átlaggal illették, saját hivatásukat pedig a presztízs-sorrend 7-8. helyre, vagyis nem utolsó helyre tették.

A szubjektív *anyagi jólét és anyagi biztonság érzését* ötfokú skálán mérve, mindkét anyagi mércén átlag feletti tartományba helyezte saját helyzetét a válaszadók túlnyomó többsége.

A *középosztályi tudatot szimbolizáló* ugyancsak ötfokú skálával a szubjektív *autonómia-érzést és a véleményalkotás szabadságának érzését* kutattuk. Ezekben a területeken önmaguk számára ugyancsak közepesnél magasabb átlagokat jeleztek az önkormányzati vezetők.

Összességében a (1) *szubjektív anyagi jólét és (2) szubjektív anyagi biztonság érzése, valamint az (3) autonómia és (4) véleményalkotás szabadságának érzése – vagyis a jellemző szubjektív középosztályi értékek* mindegyike – a minta tagjainak az ötfokú skálán jelzett válaszai szerint átlag feletti értékkel *található*.

A válaszok azt is megmutatták, hogy amennyiben a válaszadó a *szubjektív státusz-hierarchián felfelé haladva egyre* magasabb státuszúnak tekinti önmagát, önértékelésében folyamatosan mind magasabbra emelkedik, s közeledik, konvergál egymással a középosztályi lét kritériumának tekintett vizsgált iménti négyféle középosztályi érték is. Végül a szubjektív státusz-hierarchia legmagasabb fokán, a felső-középosztálynál létrejön a középosztályinak tekintett különböző értékek azonosan magas szintje, egysége.

A státusz-mobilitás mértéke

Az önkormányzati vezetők túlnyomó többsége jelenlegi szubjektív státusza szerint egyértelműen a középosztályi rétegek valamelyikébe tartozónak sorolta önmagát. Származási státuszukhoz képest azonban *jelentős mobilitást, státusz-emelkedést éreznek*: A válaszadók közel fele *származási családját – tizennégy éves korára visszatekintve – munkásosztályinak minősítette, alsó-középosztályinak negyede, középosztályinak ötöde, s felső-középosztályinak csupán néhány százalékuk*. A helyi vezetők mintegy *négyötöde tehát szubjektív státusz-identitással „elsőgenerációs középosztályi”,* következésképpen többségük világosan érzékeli saját státuszemelkedését.

A *szubjektív származási státuszt szimbolizálja az apák iskolázottsága és a válaszadó gyermekkori lakóhelyének civilizációs környezete is. A polgármesterek fele nevelkedett községekben, a jegyzőknek negyede*. Ezáltal valószínűleg a jegyzők nagyobb arányának volt gyermekkori környezete civilizációsan kedvezőbb, urbanizáltabb, a képzés tágabb lehetőségét biztosító, míg a polgármestereknek csak fele élt városi, másik fele falusi környezetben.

Az iskolai végzettséget vizsgálva az *apáknak legfeljebb harmada érettségizett* – jöllehet már a harmincas évek szociológiai kutatásai szerint az érettségi szintje jelképezte a *középosztályi iskolázottság – műveltség* alapszintjét (BUDAY, D. 1916).⁴ A már említett szubjektív státusz-mobilitás érzését a minta tagjainál egyértelműen megerősíti apáik iskolázottságához képest elért jelentősen magasabb saját iskolai végzettségük.

Az önkormányzati vezetők mintájának *kétharmada diplomás, negyede érettségizett*. A két vizsgált hivatásrendet külön-külön elemezve egyértelmű, hogy a jegyzők az alkalmazásuk kritériumának megfelelően csakis diplomások lehetnek. A polgármesterek iskolai végzettsége differenciáltabb ugyan, de túlnyomó többségük legalább érettségizett. Érettséginel alacsonyabb iskolai végzettsége csak a polgármesterek tizedének van.

A *mintában tehát a mai önkormányzati vezetőket szubjektív státuszbesorolásuk, iskolázottságuk, anyagi biztonságérzetük és autonómia-érzésük szerint egyaránt középosztályinak tekintjük*. Ezzel szemben felnevelkedésük körülményeit tekintve *többségük nem rendelkezik középosztályi szülői-családi származási státusszal. A válaszadók világosan érzik státusz-emelkedésüket, felfelé irányuló társadalmi mobilitásukat*.

A középosztályi státuszú családok műveltségéhez, iskolázottságához – a két világháború közötti időkben, elsősor-

ban a felső-középosztályi és elit családokban – elvárt életstílus-elem és dekórum volt az *idegen nyelvi műveltség, az idegen-nyelvek elsajátíttatása és kommunikációs praxisa is*. E területen azonban a válaszadók jelenlegi műveltsége nem éri el az egykori középosztályi családokra jellemző szintet: a mintának legfeljebb *fele beszél valamilyen idegen nyelven. Az idegen-nyelvi kommunikáció forrása azonban náluk sem az intézményes kötelező iskolai nyelvtanítás, hanem elsősorban a különórakon, magánórakon, tanfolyamokon megszerzett tudás*. A vizsgált mintának csak néhány százaléka töltött hosszabb időt külföldön idegen-nyelvi gyakorlat, nyelvtanulás céljával.

Az idegen-nyelvi kommunikáció készsége és mai praxisa, műveltsége a helyi vezetők életvitelében nem elégséges sem a középosztályi műveltséghez, sem a helyi vezető pozícióhoz. Az önkormányzati vezetők feladata lenne ugyanis a helyi közösséget támogató, segítő nemzetközi kapcsolatok alakítása, erősítése is.

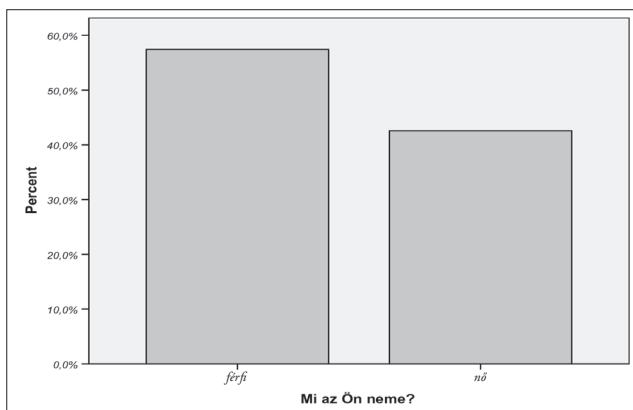
A relatív hiányos idegen-nyelvi praxis annak ellenére jellemző az önkormányzati vezetők mintájára, hogy a mintába tartozók közül *minden második válaszadó nemzetiségi gyökerekkel rendelkezik. Minden negyedik önkormányzati vezető német szülői eredetet említ, minden tizedik szlovák ősöktől származik. Az önkormányzati vezetők szülei azonban többnyire nem tanították meg utódaikat anyanyelvük használatára*. Ez persze csak részben a szülők generációjának hibája, valószínűleg legalább ilyen mértékben következménye az elmúlt évtizedek politikai és oktatáspolitikai örökségének.

A minta nemzetiségi származású-eredetű tagjai az előzők ellenére is valószínűleg előnyhöz jutottak. A nemzetiségi és etnikai családból származók körében a szülők iskolai végzettsége ugyanis átlagosan magasabb, mint a csak magyar ősöket számon tartó családokban. A család kedvezőbb urbanizációs-civilizációs környezetben élt és dolgozott, s ennek eredményeképpen a helyi vezetők mintájában a nemzetiségi-etnikai családok utódai a csak magyar gyökerű családból származó önkormányzati vezetőkhez képest többnyire magasabb műveltségre, iskolázottságra, s ennek következtében színvonalasabb idegen nyelvi ismeretre is szert tehettek.

A vezetők demográfiai összetétele

A *nemek* egyenlőtlen esélye a vezető pozícióba kerülésre közismert társadalmi-demográfiai jelenség Magyarországon. A helyi vezetők mintájában a *polgármesterek háromnegyede férfi, s csak negyede nő*, emellett a településnagysággal, urbanizáltsággal párhuzamosan emelkedik a férfi vezetők aránya. Ez a trend mind a polgármesterekre, mind a jegyzőkre érvényes ugyan, de a jegyzők esetében a háttérben egy másik nemek közötti egyenlőtlenségi dimenzió is meghúzódik: Ennek eredete az, hogy a *jegyzők többsége nő*. A jogot végzett férfiaknak kis aránya választja a kevésbé jövedelmező közalkalmazotti-önkormányzati jövedelmű jegyzői pályát. Ha a jogot végzett férfiak valami miatt mégis jegyzőként dolgoznak, túlnyomó többségük nagyvárosokban vállal állást. A jogi egyetem birtokában azonban a férfiak többsége ügyvédi vagy más, jobban fizető jogi állást választ, s kevésbé az alacsonyabb jövedelmet biztosító önkormányzati hivatalt.

⁴ BUDAY D. (1916): *Magyarország honorácior osztályai*. Budapesti Szemle

3. ábra
A minta nemek szerinti megoszlása (%)
Forrás: saját szerkesztés

A vezetők számára *domináns* életkornak hajdan a tapasztalt, idős kort tekintették, a „rangidőseknek” szánták a hatalmi pozíciókat. Az önkormányzati vezetők mintájában ezzel szemben a vezető pozícióban a még leginkább aktív, de már kellő szakmai tapasztalat birtokában lévő középkorúak vezetnek (45-65 évesek), közülük kerül ki az önkormányzati vezetők kétharmada. Nyugdíjkoron túl legfeljebb néhány férfi polgármester található a mintában, s kevés a fiatal is.

A *párkapcsolati státusz* területén a mintában – tekintettel arra, hogy a minta tagjai aktívkorúak – a párkapcsolattal élők vezetnek. Arányuk a népesség egészére jellemzőnél – különösen a polgármester férfiak körében – magasabb. Erősíti ezt a tendenciát a minta tagjainak azon tapasztalata, hogy a stabil párkapcsolat pozitív érték a helyi közösség szemében a választott vezetői funkciók elnyeréséhez. Ennek ellenére a 35 év alatti fiatal önkormányzati vezetők körében a *párkapcsolati* együttélés különböző, eltérő variációi találhatóak, amelyek megegyeznek a korosztály makro-társadalomra jellemző tendenciájával: A 35 év alatti fiatal vezetők körében magas a harminc év feletti szinglik aránya, s alacsony az állandó párkapcsolatban élő házasoké, csakúgy, mint a teljes népesség hasonló korcsoportjában.

Befolyásos kapcsolatok, barátok, közösségek

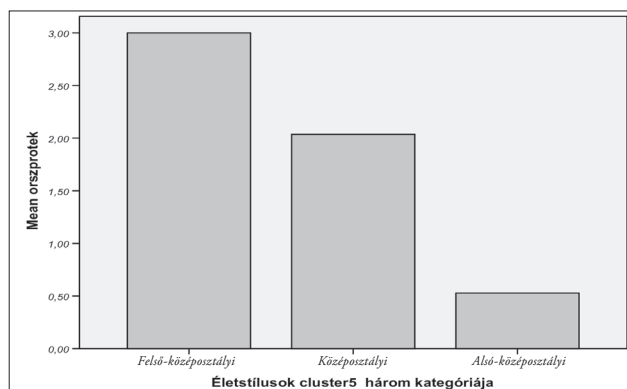
A mintára jellemző fogyasztási preferenciákat és tevékenységeket számos dimenzióban mértük. Ezek jelképezik a vizsgált két középosztályi hivatásréteg mindennapi életvitelét és az eltérő preferenciákkal élő csoportok közötti különbségeket, másképpen a mintán belüli eltérő életstílusokat.

A mért területek közül hangsúlyt helyeztünk a *kapcsolati tőke vizsgálatára*. A vezetők számára különösen fontosak és hasznosak a befolyással rendelkező barátok, rokonok, ismerősök. A vezetők kapcsolatai között kiemelkednek a magas beosztású, jómódú, országos befolyással rendelkező barátok, rokonok. A férfiak a nőkhez képest, valamint a polgármesterek a jegyzőkhöz képest kétszeres arányban birtokolnak országosan híres, befolyásos erős kapcsolatot. A vezetők fontos, befolyással rendelkező kapcsolataiból természetesen a település is profitálhat. A vizsgálat szerint a polgármesterek fele, a jegyzők tizede kért már valamikor is segítséget, támoga-

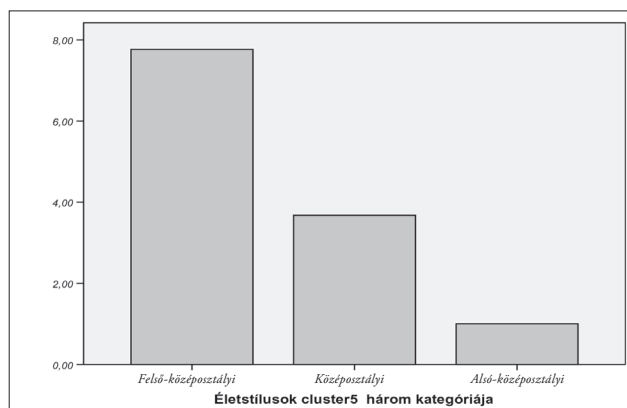
tást települése részére, érdekében országosan ismert, befolyásos kapcsolatától.

Jelentős a település helyi intézményeinek vezetőitől eredő baráti segítség, támogatás is. Meglepetésre a lokálisan erős, befolyásos baráti kapcsolatok aránya – a közelség miatt objektíve is rendszeres közvetlen találkozások ellenére – nem magasabb, nem értékesebb, mint az országosan fontos pozíciót betöltő kapcsolatoktól származó erőforrásoké. Ennek egyik oka, hogy a helyi befolyással rendelkező vezetők aránya a sok kis település miatt relatíve kevés. Másrészt valószínű oka az is, hogy a helyben élő befolyásos vezetők egymás között nehezebben tartanak segítségnyújtó kapcsolatot. Az erős kapcsolatok ugyanis szükségképpen reciprok jellegűek, cseréken alapulnak, amelyek a környezetben élők körében könnyebben keltik a korrupció gyanúját. Az ilyen együttműködést emiatt a válaszadók és helyi befolyásos kapcsolataik egyaránt kerülnek. Végül is a közelség ellenére az önkormányzati vezetők nem fordulnak gyakrabban helyi befolyásos barátaikhoz segítségért, mint országosan fontos ismerősükhöz, amennyiben van olyan.

A hétköznapi bizalmas barátoktól származó erőforrások léte vagy hiánya a mindennapokban nagyon fontos, fontos az önkormányzati vezetők számára is. Az átlagos barátság számuk lehetőségen magas az önkormányzati vezető férfiaknál (15/fő), a

4. ábra
Az országos intézményekben befolyásos kapcsolattal rendelkezők átlagafő az egyes életstílus-csoportokban
Forrás: saját szerkesztés

5. ábra
A helyi intézményekben befolyásos kapcsolattal rendelkezők átlagafő a minta egyes életstílus-csoportjaiban
Forrás: saját szerkesztés

hivatásrendek közül pedig a polgármestereknél (14/fő). A férfiak és polgármesterek magas társadalmi presztízsére, társadalomban betöltött, általánosan magasabb hatalmi pozíciójára utal, *hogy a barátok átlagos száma a polgármesterek részmintájában a jegyzőkéhez képest közel kétszeres, csakúgy, mint a férfiak részmintájában a nőkéhez képest.*

A vizsgálat azt is jelezte, hogy az önkormányzati vezetők barátainak státusza, életformája és a válaszadók szubjektív státusza közötti társadalmi hasonlóság, homogámia nagyon erős. Státuszukat tekintve többnyire nem „*felé*” vagy „*lefelé*” barátkoznak a megkérdezettek, hanem leginkább saját körükkel, státuszukkal, presztízsükkel, iskolázottságukkal megegyező körből választják barátait.

A minta tagjai önmagukat kiemelkedő közösségi embernek érzik. A családi közösségen kívüli kötelékekre, *makroközösségi identitásukra* kérdezve a legfontosabb közösségnek a *hivatás-közösséget, majd a nemzetet és a szomszédsági-lakóhelyi közösséget tekintik.* Kevésbé magasra értékelt közösségi identitás a kérdéssel felsoroltak közül a válaszadók számára az *EU-állampolgárság és az etnikai-nemzetiségi* hovatartozás. A *hivatás-közösség* – vagyis a vizsgált összefüggésben a képviselt település lakossága és a hasonló hivatást betöltők közössége – annyira magasra értékelt a válaszadók tudatában, hogy azt még a hasonló skálával vizsgált családhoz, családi szerepükhöz képest is kissé magasabb skála-átlaggal illették.

A *vallási közösség* is a népesség egészére jellemzőhöz képest fontosabb a válaszadók életében, valamint vallási praxisuk is intenzívebb, mint a népesség egészének gyakorlatában. Ez a polgármesterek életvitelében különösen szembetűnő: Negyven százaléuk legalább havonta eljár vallásos szertartásra, újabb negyven százaléuk legalább évenként. Amennyiben a helyi vezető vallási kötődése a település közösségének domináns vallásához kapcsolódik, a megválasztáshoz segítő népszerűség növelése, fokozása érdekében előnyös lehet a helyi vallási praxis, a közösségi részvétel vallásos kerete.

Az önkormányzati vezetők szubjektív hivatástudata és közösségi érzése, közösségi kötődése a válaszok szerint nagyon erős. Háromnegyedük pozícióját *hivatásnak és/vagy szolgáltatásnak* tekinti. Erős hivatástudatukhoz gyakran személyes szolidaritás és jótékonyág is kapcsolódik: A polgármesterek fele, a jegyzők harmada esetenként saját erőből adományokkal is segíti a közösség rászorultjait. A válaszadók négyötöde személyesen a társadalmi élet más területein is jótékonykodik.

A munka szépsége és negatívumai

A napi nyolcórás munkaidő általános a helyi önkormányzati vezetők életében. A hétvégeken ehhez átlagosan négy óra valamilyen hivatalos „*elfoglaltság*”, protokolláris jelenlét kapcsolódik. Az önkormányzati vezetők ötödének pedig van valamilyen vállalkozás-tulajdona vagy résztulajdona is.

A hivatás vonzereje az önkormányzati vezetők számára elsősorban a helyi közösséget segítő tevékenységekből eredő jó érzés, a segítségnyújtás és annak a közösség által történő visszaigazolása, pozitív értékelése, a település fejlődéséért tett erőfeszítés elismerésének érzése. Tisztában vannak azzal, hogy a pozíció birtokában, annak segítségével többet tudnak

tenni másokért, mint a közösség más tagjai. Ez a felismerés, belátás pedig fokozott felelősségérzetet és aktivitást vált ki belőlük.

A hivatáshoz kapcsolódó munkatevékenység negatívumának elsősorban az adminisztrációs ügyintézés, kötelező kimutatások, statisztikák készítésének feladatát tekintik a válaszadók. Ugyancsak a munkát nehezítő, hátráltató körülménynek érzik a gyakran változó jogszabályok miatti kellemtelenségeket, a rövid határidőket, a szakképzett munkatársak hiányából eredő nehézségeket, a kényszerű adminisztrációs többletmunkát, a nehézségek miatt érzett bizonytalanságot, a felelősség állandó nyomasztó érzését. Sok helyen az önkormányzat szűkös anyagi forrásai és a település nagy szegénysége közötti ellentmondás fokozza leginkább a munka-feszültséget, a szükség gátolja a vezetői aktivitást.

Vagyoni javak

A válaszadók által a család számára a megszokott fogyasztással minimálisan szükséges *havi jövedelem* a válaszok szerint 120%-a annak az összegnek, amelyet a felvétel idején (2017. április) a KSH az aktív népességre vonatkozó átlagra számított. Vagyis a vagyoni jólét minimális „*igénye*”, szükséglete az önkormányzati vezetők körében meghaladta az aktív népességi átlagra a felvétel idején hivatalosan jellemző jövedelmet. Koncepciónk szerint a középosztályi materiális jólét egyik indikátora az átlag feletti jövedelem. Az előzők szerint valószínűsíthetjük, hogy a válaszadók többségének jövedelme ezt eléri, meghaladja.

A *vagyoni javak, tartalékok* mértékéről csak pontatlan információval rendelkezünk, hiszen a kérdésekkel számításba vett egyes vagyontárgyak értékére nem kérdeztünk. Csupán azt tudjuk, hogy a minta felének a tulajdonában van második ház/nyaraló, minden negyedik válaszadó birtokol részvény/t kötvényt. A válaszadók több mint negyven százaléka rendelkezik *földtulajdonnal*.

Az önkormányzati vezetők vagyonának egyenlőtlenségére, differenciáltságára utal, hogy a *kérdezett többféle vagyontárgy, vagyoni érték közül a minta ötödének semmi sincs a birtokában, vagyis a mintába tartozók ötöde a kérdezett kilencféle vagyoni eszköz közül semmivel sem rendelkezik.* Mindazonáltal a vagyoni javak hiánya lehet a vagyoni javakat mérő skála hibája is. Megtörténhet, hogy olyan javakat birtokol a „*vagyontalannak látszó*” minta-ötöd, amelyekre nem kérdeztünk, nem szerepelt a vagyoni javakat gyűjtő felsorolásban. Vagy még annyira fiatalok, hogy a felhalmozás, átváltható vagyontárgyak birtoklása eddig nem szerepelt/szerepelhetett életükben feladatként, inkább fogyasztásra, utazásra, szórakozásra, a skálával nem kérdezett modern tárgyakra költöttek többlet-jövedelmüket, amennyiben volt olyan.

A *legértékesebb vagyontárgy Magyarországon a társadalom többsége számára a ház/lakás.* A legfiatalabbak kivételével a válaszadóknak van lakástulajdona, s annak átlagos szobaszáma a hagyományos középosztályi standardnak megfelelő (3,6 szoba). A nagyvárosi helyi vezetők élnek a legtágabb lakásokban (4,4 szoba), míg a kisebb települések, községek felé haladva az átlagos szobaszám fokozatosan csökken.

A lakáson belüli értékeket mérte a kutatás a birtokolt *kurrens, ritka, drága berendezési tárgyak* skálájával. Ezek elsősorban a felső-középosztályi életvitel tartozékai lehetnek: *Eredeti képzőművészeti alkotás alig tizedük, kortárs művészeti alkotás már minden negyedik* helyi vezető tulajdonában található. Az előző kettőhöz hasonló, még *hatféle nagy értékű kérdézet tárgy közül a minta kétharmadának lakásában egyetlen sincs*. Következésképpen a kérdésekkel számításba vett értékes berendezési tárgyak közül valamivel csak a minta harmada rendelkezik. Kétségtelenül nem meglepő, hogy a minta nagyobb hányada nem birtokolja a ritkaság-értékű, hajdan is általánosan csak a felső-középosztály és elit, vagy a jómódú polgári középosztályok életvitelére jellemző berendezési javakat.

Aktivitások, fogyasztási preferenciák

Az intellektuális fogyasztást szimbolizáló legkisebb pénzbefektetést igénylő, ám a középosztályi igények alapjait hagyományosan leginkább jelző kulturális-művelődési aktivitás a *könyvolvasás*. Az olvasás mára jelentősen visszaszorult az audiovizuális eszközök térnyerésével és az életaktivitások területeinek bővülésével, felgyorsulásával, még a középosztályiak életvitelében is. Könyvet „rendszeresen” ma a helyi önkormányzati vezetők nem egészen tizede olvas, folyóiratot ugyancsak tizede, online újságot negyede. *A kérdézet „olvasnivalók” közül bármit is csak a mintába tarozók negyede olvas rendszeresen.*

A *házon kívüli eljáró művelődés* területei közül a minta fele évenként többször is *elmegy hangversenyre, negyede moziba és/vagy könnyűzenei koncertre*. Kisebb arányuk *kiállításra*. A *gyakran színházba járók* között azonban csak a *minta tizede található*. Hipotézisünk szerint a klasszikus tradicionális középosztályi eljáró művelődés két kiemelkedő területe – elsősorban annak protokolláris, társasági esemény-jellege miatt – a *hangverseny-látogatás és színházlátogatás*. Ez utóbbi két tevékenység a minta harmadának élet-aktivitásai között – bár különböző intenzitással, de megtalálhatók (38%). A *koncertre és színházba is gyakran járók*, vagyis a *tradicionális középosztályi és elit eljáró művelődési aktivitás praxisával élők aránya az előzőtől jelentősen alacsonyabb, nem éri el a tíz százalékot sem.*

A *fizikai sport* a döntően szellemi munkát végző középosztályiak számára az egészségmegőrzés céljával mindig is szükségszerű kiegészítő életvitel-tevékenység volt. A tradicionális különleges „elit” sport-aktivitások azonban ma már ritkák a *vizsgált populáció életvitelében*. Ezek közül a *kurrens sportok* közül a *teniszezők* (11%) és *sízók* (14%) aránya a mintában alig haladja meg a tizedet. Jelentősebb még, ám az előzőtől kevesebb a *lovaglás és vadászat* (7-8%) kedvelőinek aránya.

A *vadászat praxisa* minden korábbi rendszer felső-középosztályának és főleg elitjének életvitelében meglehetősen gyakori volt, a „*férfitas erő, harckészség*” szimbolizálására. Míg a rendszer váltás előtt a városi és községi önkormányzati vezetők és „*elit*” hasonló aránya vadászott, a jelenlegi mintában a városi önkormányzati vezetők körében arányuk jelentősen csökkent, miközben a községi helyi vezetők preferenciáiban megmaradt. Végül is ma a városi önkormányzati

vezetők közül félannyian vadásznak, mint a községi vezetők közül.

A fiatalok által kedvelt divatos *modernizációs testkondicionálás praxisa* viszonylag ritka az önkormányzati vezetők körében. A sport-eszközöket, gépeket üzemeltető tulajdonosok eszközeinek intenzív reklámozása miatt azt feltételeztük, hogy az ilyen gépek használata sokak életvitelében megtalálható, ám a válaszadók közel *felének tevékenységei között egyáltalán nem szerepeltek a „kondigépek”, és a hozzájuk hasonló testépítő, karbantartó eszközök.*

A testkultúra, rekreáció sajátos középosztályi praxisaként korábban kevesek, ma kissé többek gyakorlatában megtalálható *az üdülés, nyaralás szokása*. A belföldi üdülés gyakoriságát vizsgálva három csoportra differenciálódott a minta: Az önkormányzati vezetők *harmada nem*, esetleg nagyon ritkán jár üdülni belföldre, *következő harmada évenként, a harmadik harmad évenként többször is üdülni belföldön*. A belföldi nyaralás képest jelentősen ritkábban található a minta életvitelében *külföldi nyaralás*. Az önkormányzati vezetők *fele ritkán vagy szinte soha nem jár külföldre nyaralni, harmada évenként, míg évenként többször csak néhány százalékuk (5%)*.

Az éttermi együttlét, a hasonlók közös étkezése mindig is a középosztályi *társasági élet jellemzője* volt. Étteremben *családtagokkal, rokonságukkal* – néhány százalék kivételével – *legalább évenként összejönnek az önkormányzati vezetők*. *Barátokkal a minta háromnegyede, munka és üzlettársakkal a mintába tartozók negyötöde találkozik étteremben legalább évenként*. Korábbi kutatásaink azt jelezték, hogy az éttermi társas együttlét a középosztályok és elit életvitelében alapvető társasági-kapcsolati praxis. Az adatokból egyértelmű, hogy ez a gyakorlat a vizsgált minta mindkét hivatásrendjének életében ma is általános. Ugyanakkor az erősen differenciálja a válaszadók éttermi társasági életét, hogy csak családtagokkal vagy családon kívüliekkel is élnek étteremben társasági életet a válaszadók.

A *közösségi és közéleti aktivitás* a helyi vezetők életvitelében – valószínűleg a hivatás-közösség alapvetően vezető-irányító jellege miatt – jelentősen intenzívebb, mint más hivatásrendeknél, s mint a népesség egészénél. Néhány évvel ezelőtti országosan reprezentatív vizsgálatunkban csupán a felnőtt népesség ötödénél találtunk önkéntes civil szervezeti, közösségi- közéleti tevékenységet végző válaszadót. Az önkormányzati vezetők mintájában az országos adattal szemben a minta *fele tag valamilyen szabadidős közösségben, s hasonlóképpen közel fele tagja valamilyen szakmai szervezetnek*. *Minden harmadik önkormányzati vezető vallási vagy jótékonsági közösségben, szervezetben tevékenykedik*. A *minta negyede valamilyen civil társadalmi szervezet tagja*.

A *polgármesterek a jegyzőkhöz képest kétszeres eséllyel vállalnak tevékenységet bármilyen közösségi szervezetben, egyesületben*. Hasonlóképpen a *férfiak részmintájából kétszer annyian aktív tagok önkéntes közösségekben, mint a nők közül*.

A fogyasztási preferenciák, aktivitások között ma már általános a *modern infokommunikációs eszközök használata*. Kilencféle modern kommunikációs eszköz használatára kérdezve *csupán a válaszadók tizede marad ki teljesen azok praxisából*. Ez utóbbi tized egyáltalán nem használja a kérdézet kilenc infokommunikációs eszköz egyikét sem. A minta na-

gyobb aránya azonban több infokommunikációs eszköznek is rendszeres „fogyasztója”.

Az utódok középosztályi életvitelének megalapozása többletképzéssel

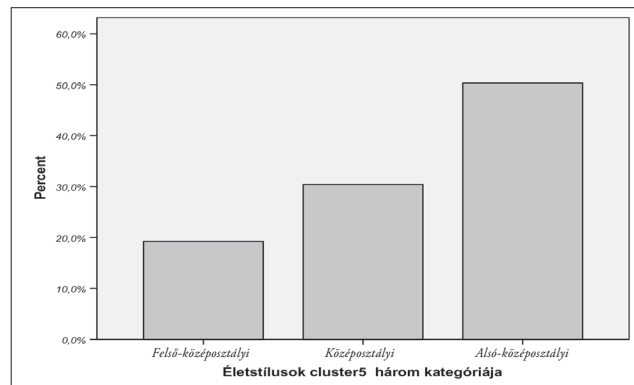
Az önkormányzati vezető pozíciót betöltő szülők jelentős aránya nem tartja kielégítőnek az iskolai képzést, ezért magánórákra (is) járatták gyermekeiket. Igyekeznek utódaikat többletképzéssel felvértezni azok majdani középosztályi életvitelére, a középosztályi életstílusok követésére, reprodukcióra. Elsősorban az idegennyelvi különórák „vásárlása” általános körökben: minden második válaszadó gyermekével különóra keretében igyekszik elsajátíttatni az idegen-nyelvi/idegen-nyelvek praxisát. Művészeti különóra és/vagy sportra ugyancsak minden második helyi vezető gyereke jár. A tagozatos osztályok elsősorban a városi helyi vezetők gyermekei számára adtak. Külföldi iskolába pedig csak elenyésző százalékuk gyermeke került (3%). Természetesen a mintába tartozók gyerekei között akadnak, akik többféle különóra is járnak, ám még így is a minta harmadának gyermekei egyetlen magánórán, különórán sem jutnak többletképzéshez, többlettudáshoz.

A polgármesterek gyermekeik számára átlagosan több különórát, magánórát vásárolnak, mint a jegyzők, de a mintában a döntő egyenlőtlenséget az utódok többletképzésének lehetőségei tekintetében nem elsősorban a szülők hivatásának, pozíciójának különbsége eredményezi, hanem az, hogy urbanizált nagyvárosban vagy civilizációs hiányokat jelző településen él-e a család. Ez utóbbi településtípus többnyire a többletképzés jelentősen szűkösebb lehetőségeit nyújtja. Még az is kevésbé differenciál a gyermekek többletképzése területén, hogy milyen státuszú családból származtak maguk az önkormányzati vezetők. Az adatok szerint ugyanis a jórészt státusz-mobil középosztályiak is – a települési környezet adta lehetőségekkel maximálisan élve – igyekeznek felvértezni utódaikat a többlettudás, a középosztályi aktivitások helyben megvásárolható lehetőségeivel.

A fogyasztási és aktivitási preferenciák struktúrái: életstílusok

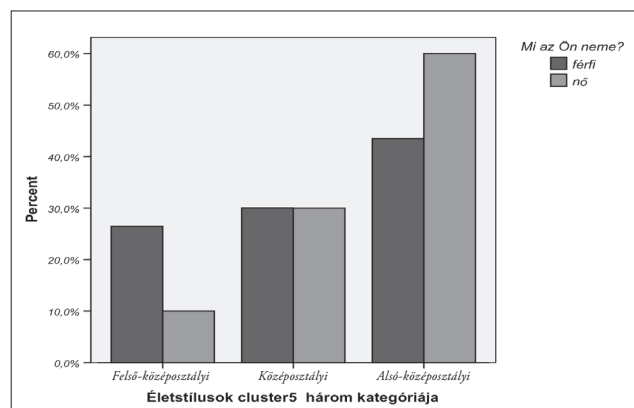
Az előzőkben vázoltuk azokat a fogyasztási és tevékenységi területeket, amelyek különböző mértékben ugyan, de jellemzők a középosztályi rétegek életvitelére, s a preferenciák hatására alakuló életstílusokra. Bemutattuk, hogy a különböző aktivitási és fogyasztási területek milyen mértékben épültek be az önkormányzati vezetők életvitelébe. Kiderült, hogy az ugyanolyan hivatásrendbe tartozók, ám eltérő származási státuszú, eltérő településtípuson élő, eltérő műveltséggel rendelkező, különmemű válaszadók életstílus-preferenciái között számottevő különbség van. Az életfeltételek által keretezett és individuális választással, preferenciákkal alakított tevékenységek és aktivitások egysege jelzi az életstílusokat.

A sorra vett fogyasztási, aktivitási területeket mérő indexek felhasználásával készült statisztikai elemzéssel (cluster-elemzéssel) különböztettük meg a minta eltérő preferenciákkal

6. ábra

A minta megoszlása a középosztályi életstílus-csoportok aránya szerint (%)
Forrás: saját szerkesztés

7. ábra

A minta nemek szerinti megoszlása az egyes életstílusokban (%)
Forrás: saját szerkesztés

élő, fogyasztó, különböző aktivitásokat végzők életstílus-csoportjait.

Hierarchiába rendezhető három életstílus-csoportot differenciáltunk. Elkülönültek a felső-középosztályi, középső középosztályi és alsó-középosztályi életstílusok. Az életstílusok jellemzéséhez, sajátosságainak megismeréséhez a fogyasztási és aktivitási területek preferenciáit jelző különböző indexek magpont-értékei adtak útmutatást. (Lásd az 1. táblázatot!)

Az életfeltételek hatása

A középosztályiak relatíve szabadon választják meg fogyasztási preferenciáikat és aktivitásaikat. A „választás” azonban számukra is csak életfeltételi kereteiken belül lehetséges. Feltártuk, hogy a mintában az egyes életfeltételi dimenziók közül melyek azok, amelyek leginkább biztosítják annak lehetőségét, hogy az egyének a legkedvezőbb életstílus-csoportba kerüljenek. Az életfeltételi dimenziók közül a hivatást, az életkort, a településtípust, a vagyont, a gyermekkori család életstílus-mintáit és a befolyásos kapcsolatokat feltételeztük a preferenciákat leginkább meghatározó életfeltételi dimenzióknak.

A vizsgált két hivatás közül a legkedvezőbb, legigényesebb aktivitásokat megvalósító felső-középosztályi életstílus-csoport követői között a polgármesterek a jegyzőkhöz képest kétszeres

1. tábla
A cluster-analízis összefoglaló táblája

Dimenziók indexeinek tartalma	KÖZÉPSŐ II.	FELSŐ KÖZÉP I.	ALSÓ III.
	A clusterek magpontértékeinek átlaga		
	1	2	3
föld + erdő + nyaraló + második ház + értékpapír + lakókocsi + motorcsónak + személyautó + jacht	2,35	2,47	1,76
modern design + antik stíl + iparművészeti + kortárs képzőművészeti + korábbi képzőművészeti + más műtárgy	,84	1,37	,39
tenisz + sí + vadászat + lovaglás + evezés + fallabda + vitorlás + bridzs	,68	,87	,35
modernizációs testkondicionálás	1,96	1,97	1,41
országos befolyásos barátok, rokonok, ismerősök	2,04	3,00	,53
helyi befolyásos barátok, rokonok, ismerősök	3,68	7,77	1,00
szakmai kamara + vallási szervezet + szabadidős + civil szervezet + jótékonyági + párttag + politikai funkció + vallási szervezeti funkció	2,40	2,66	1,45
eljáró művelődés gyakori színház, hangverseny, könnyűzene, mozi, kiállítás	,93	1,21	1,56
elitművelődés gyakori színház és hangverseny	,40	,56	,69
infokommunikációs praxis	5,53	4,53	4,93
barátok + munkatársak éttermi társaság	1,03	1,03	,50
idegen-nyelv ismeret	1,66	1,92	,92
küldüül	2,28	2,40	2,01
belüdüül	3,07	3,14	2,80
	KÖZÉPSŐ	FELSŐ-	ALSÓ-
	KÖZÉPOSZTÁLYI		

Forrás: saját szerkesztés

Felső-középosztályi életstílus (19,2%)

(Jómódú, befolyásos kapcsolatokkal, kiemelkedő közéleti szerepvállalással)

A legtöbb mért fogyasztási-aktivitási területen *igényes fogyasztást, aktivitást jeleznek a minta felső ötödénél a magpont-értékek. A minta másik két csoportjával összehasonlítva csupán az eljáró művelődés- szórakozás dimenziójában, valamint az infokommunikációs modernizációs praxis területein gyengébb valamelyest aktivitásuk. Ugyanakkor kiemelkednek közösségi-közéleti szerepvállalásukkal, helyi- és országos befolyással rendelkező kapcsolataik számával, idegen-nyelv tudásukkal és üdüülési-rekreációs praxisukkal egyaránt. Változatos fogyasztásukat bőséges anyagi javaik, értékes lakásberendezésük valamint erős kapcsolati tőkéjük biztosítja.*

(Középső) középosztályi életstílus (30,4%)

(Mérsékelt jómód és kapcsolatok, kiemelkedő modernizációs fogyasztás)

A középső középosztályi életstílus-csoportban találjuk a minta harmadát.

A másik két életstílushoz képest magas igényt jelez körükben a modernizációs infokommunikációs javak birtoklása és használata.

Vagyoni javaik értéke valamelyest kisebb, mint a felső-középosztályi életstílus-csoportba tartozóké, emellett jelentősen kevesebb értékes berendezési tárgyat birtokolnak. A külföldi-belföldi üdüülés gyakorisága és színvonalas idegen-nyelvi ismeretük egyaránt a felső-középosztályi életstílushoz hasonló intellektuális igényszintet jelez. A felső-középosztályi életstílushoz közelít éttermi társasági életük praxisa is, ám kissé elmarad közösségi-közéleti aktivitásuk mértéke. A felső-középosztályi életstílus-csoporthoz képest leginkább vagyoni javaik és kapcsolati tőkéjük értékével maradnak el, ennek következtében lemaradnak fogyasztási és aktivitási preferenciáikkal is.

Alsó-középosztályi életstílus (50,3%)

(Szűkös jólét és kapcsolatok, igényes művelődési és modernizációs fogyasztás)

Az önkormányzati vezetők mintájának fele került az alsó-középosztályi életstílus-csoportba. A mért fogyasztási-aktivitási területek közül itt kiemelkednek az eljáró művelődési és szórakozási aktivitás területei, de jelentős a tradicionális középosztályi művelődési formák közül a színház és hangverseny látogatás is. Jelentős modernizációs szükségletüket jelzi intenzív infokommunikációs praxisuk és a felső két életstílus-csoporthoz hasonló üdüülési és nyaralási praxisuk. Minden más mért területen aktivitásukkal lemaradnak a felső két életstílus-csoporthoz képest. Lemaradásuk döntő meghatározója, hogy mind vagyoni javaik mértéke, mind befolyásos kapcsolataik száma az előző két csoportéhoz képest jelentősen szűkösebb.

eséllyel találhatók. A két vizsgált hivatást összehasonlítva valószínűsíthető a polgármesterek nagyobb választási szabadsága, ami annak következménye, hogy mind helyi hatalmuk, mind társadalmi presztízsük valamelyest nagyobb, mint a jegyzőké. Ez a tendencia azonban a *középső középosztályi életstílus-csoportban már nem jelentkezik. Itt a polgármesterek és jegyzők aránya szinte teljesen egyforma. Az alsó-középosztályi életstílus követői között magasabb a jegyzők aránya, mint a polgármestereké. A jegyzők általánosan magasabb iskolai végzettsége bizonyára fokozza a művelődési igényeket és az eljáró művelődési aktivitások praxisát, miközben kisebb hatalmuk következtében kevésbé van lehetőségük más aktivitási és tevékenységi területek választására.*

Eltérő esélyt biztosíthat a különböző életkor is a fogyasztási preferenciák és aktivitások választására, s annak nyomán strukturálódó életstílusok követésére is. Az kétségtelen, hogy a felső-középosztályi életstílusra jellemző preferenciákkal, aktivitásokkal élők között a legkisebb eséllyel a két legidősebb korcsoport tagjait találjuk, ám a statisztikai elemzés azt jelezte, hogy nincs szignifikáns kapcsolat az életkorcsoportok és életstílus-csoportok között.

A lakóhelyi település jellege a fogyasztási preferenciák és aktivitások választásának egyik meghatározó differenciáló faktora. A különböző településtípusok eltérő esélyt jeleznek a különböző életstílusok követéséhez: A minta megyeszékhelyen és fővárosban élő tagjai közül senki sem található az alsó-középosztályi életstílus-csoportban. Ezzel szemben a nagyvárosi önkormányzati vezetők fele felső-középosztályi életstílussal él, a másik fele a középső középosztályi fogyasztási és aktivitási preferenciákat követi. A különböző településtípuson élő önkormányzati vezetők szembetűnő aránykülönbsége a három életstílus-csoportban jelentős mértékben a különböző településtípusok által kínált civilizációs, infrastrukturális, intézményi és intellektuális környezeti feltételek preferenciákat alakító eltérő lehetőségét, és nem az ott élő helyi vezetők igény szintjének különbségeit tükrözi.

Nincs szignifikáns különbség az egyes életstílus-csoportba tartozók között a megélhetéshez minimálisan vágyott, szükségesnek vélt *jövedelem nagysága* szerint, ugyanakkor a már *felhalmozott vagyoni javak mennyisége az egyik legerősebb indikátora a preferenciák alapján alakuló életstílus-csoportokba kerülésnek.* A válaszadók által birtokolt mért vagyoni javak legmagasabb értékét, átlagát a felső-középosztályi életstílus követők csoportjában találjuk, ám a javak alig kisebb átlagát találjuk középső középosztályi életstílus követői körében is. Az első két csoporthoz képest az alsó-középosztályi életstílus-csoportba tartozók birtokában lévő vagyoni javak átlaga szembetűnően lemarad, kevés. Egyértelmű, hogy nem a „fizetés” nagysága, hanem a *felhalmozott vagyoni javak, a vagyoni tartalékok befolyásolják a fogyasztási-aktivitási preferenciákat, következtésképpen a kedvező vagy kevésbé kedvező életstílus-csoportba kerülés esélyét is.*

A gyermekkori család életvitelét mérő faktor-változó valamint az önkormányzati vezetők jelenlegi fogyasztási-aktivitási

preferenciáit, életstílusát jelző háromkategóriás hierarchikus életstílus-index között szignifikáns pozitív korrelációt találunk. A felső-középosztályi és középső-középosztályi életstílus-csoportokban a gyermekkori életstílust mérő szintetizált faktor-skála magas átlagai kedvező gyermekkori szocializációt jelez. A két felső életstílus-csoport tagjai egymáshoz nagyon hasonló, kedvező életstílus-mintával szocializálódhattak. A felső-középosztályi és középső középosztályi életstílus-csoportokkal szemben az alsó-középosztályi életstílus-csoportban a gyermekkori család életvitelét, fogyasztási lehetőségeit szimbolizáló faktor-skála átlaga nagyon alacsony. Negatív faktor-átlaga azt valószínűsíti, hogy a gyermekkori család életstílus-mintái fékeztek az alsó-középosztályi életstílus követőinek preferencia-választásait. Ugyanakkor művelődési és modernizációs igényeik egyértelműen kiemelkedők, s végül is életstílusuk kétségtelenül középosztályi.

Az életfeltételi dimenziók nem egyformán hatnak a preferenciákra, életstílusok választására. Igyekeztünk megkeresni, hogy melyik a leginkább meghatározó életfeltételi dimenzió. Megállapítottuk (regresszió-analízissel), hogy elsősorban a kapcsolati tőke, pontosan a *befolyásos kapcsolatok, főként a helyi befolyásos kapcsolatok száma* jelent esélyt arra, hogy a mintába tartozók a felső-középosztályi vagy középső középosztályi életstílus-csoportba kerüljenek. Velük szemben az *alsó-középosztályiak jelentős mértékben éppen a helyi befolyásos kapcsolatok hiánya következtében kerültek az alsó-középosztályi életstílus-csoportba. Az életstílus-választást meghatározó második életfeltételi dimenzió a vagyoni javak mértéke.* Dominánsan e két életfeltételi dimenziót jelző változó mentén differenciálódnak az önkormányzati vezetők a legkedvezőbb felső-középosztályi, középső középosztályi vagy éppen az iménti területeken jelentősebb hiányokat jelző alsó-középosztályi életstílus-csoportba.

Végül is a szabad választás lehetősége a fogyasztási preferenciák és aktivitások területein a középosztályiak számára biztosított, de az életfeltételi keretek több vagy szűkösebb mozgásteret biztosítanak számukra is. Az életfeltételek által nyújtott lehetőségek és az egyéni ambíció, választás együtt teremti meg az életvitel lehetőségét, majd az életstílusok variánsait.

Felhasznált irodalom

- ARISZTOTELÉSZ (1984): *Politika*, Budapest, Gondolat,
 BUDAY D. (1916): *Magyarország honorácior osztályai*. Budapesti Szemle
 BOLTANSKI, J. (1987): *The Making of a Class. Cadres in French Society*. Cambridge University Press
 MILLS, C. W. (1951): *White Collar: The American Middle Classes*. New York, Oxford, University Press
 UTASI Á. (1998): *Middle Class Theories*. In: Nikolai TILKIDJEV (ed.): *The Middle Classes a Precondition of a Sustainable Society*. Sofia, LIK Publishing House AMCD
 WRIGHT, E. O. (1985): *Classes*. New York, VERSO